NAUČNI SKUP: OMLADINA U ANTIFAŠISTIČKOM POKRETU JUGOSLAVIJE 1935—1945.

Dvadeset petog i 26. septembra 1969. godine u Bihaću je povodom 50-godišnjice SKOJ-a, u organizaciji Predsjedništva Saveza omladine Jugoslavije i Muzeja AVNOJ-a i Pounja iz Bihaća održan naučni skup *Antifašistički pokret omladine Jugoslavije 1935—1945. godine*. To je ujedno bio i prvi naučni skup u Jugoslaviji poslije rata koji je tretirao isključivo pitanja omladinskog pokreta. Vremenski on obuhvata period stvaranja jedinstvenog omladinskog pokreta koji se uklapao u antifašistički pokret u zemlji i činio njegovu najbrojniju i najborbeniju snagu (1936—1941) i period stvaranja jedinstvene antifašističke organizacije omladine Jugoslavije u toku rata i revolucije (1941—1945).

Cilj skupa je bio da se dâ naučna ocjena geneze i uloge omladinskog pokreta u društvenopolitičkom životu Jugoslavije ovoga vremena, kao i njegova realna uloga u NOR-u i revoluciji.

Prvog dana rada na skupu su podnesena saopštenja koja se odnose na razvoj omladinskog pokreta u vremenu 1936—1941. godine. Uvodni referat — Borba za jedinstvo omladine 1936—1941. godine — podnio je naučni saradnik Instituta za savremenu istoriju u Beogradu Miroljub Vasić. Istaknuvši značaj izučavanja istorije omladinskog pokreta i njegove veze sa revolucionarnim radničkim pokretom u zemlji, referent je u uvodnom dijelu dao najopštiji presjek razvoja omladinskog pokreta do 1935. godine, da bi u osnovnom dijelu referata pružio jezgrovit i sažet prikaz procesa stvaranja jedinstvenog i širokog omladinskog pokreta, i prikazao njegovo mjesto i ulogu u revolucionarno-demokratskom pokretu u Jugoslaviji u vremenu 1936—1941. godine.

Istog dana na skupu je pročitano još deset saopštenja koja su svojom tematikom zahvatila uglavnom gotovo sve jugoslovenske zemlje i neke uže regione.

Veoma interesantno bilo je izlaganje dra Miroslava Tejchmana, saradnika Instituta za istoriju istočne Evrope iz Praga. On je govorio o jugoslovenskoj omladini u Čehoslovačkoj 1936. do 1941. godine. Dajući kraći presjek djelatnosti jugoslovenskih studentskih udruženja u prvoj polovini tridesetih godina (Matija Gubec, kasnije Društvo jugoslovenskih tehničara), autor navodi konkretne akcije i saradnju sa ostalim studentskim udruženjima. Prema navodima autora, putem Crvene pomoći i Jugoslovenskog komunističkog centra u Beču ostvarena je saradnja ljevičarskih studenata sa Komunističkom strankom Čehoslovačke. Kao glavne ličnosti Praškog pokreta autor pominje Ivana Jakšića, Ivana Krndelja i Ninu Rović (Pseudonim Zore Nikolić iz Bijeljine — D. Š.). Pominjući druge akcije jugoslovenskih studenata (odlazak prvih grupa jugoslovenskih studenata u Španiju krajem 1937. godine, pokušaj širenja letaka *Za mir, nezavisnost i slobodu* prilikom Sokolskog sleta 1938. godine i dr.) autor navodi protivakciju Praške policije i represalije protiv ljevičarskih vođa. Pored Praga, aktivnost jugoslovenskih studenata osjetila se i u Brnu. Tu djeluje Društvo stranih studenata visokih škola, koje je osnovano umjesto »Universum Bücherei für alle«. Na kraju svoga izlaganja dr Tejchman je govorio o uticaju koji je ovaj studentski pokret imao na omladinski pokret u zemlji, kao i o postepenoj likvidaciji jugoslovenskih studentskih društava u Čehoslovačkoj u 1939. godini.

Dr Jovan Bojović, saradnik Istorijskog instituta iz Titograda pročitao je saopštenje *Pitanje SKOJ-a u Crnoj Gori 1936. godine* koje obuhvata niz značajnih događaja: Odluke VI kongresa Komunističke omladinske internacionale i njihovo

sprovođenje na ovoj teritoriji; masovna provala partijskih i skojevskih organizacija koja je imala snažan odjek u masama. Međutim, autor ističe da se već tokom iste godine SKOJ obnavlja i počinje djelovati posredstvom kulturno-umjetničkih i sportskih udruženja, kao što će se početi pojavljivati i u političkom životu Crne Gore u ovom vremenu.

Saopštenje Živana Milisavca (Matica Srpska, Novi Sad) odnosilo se na omladinski kulturno-privredni pokret u Vojvodini 1936. do 1938. godine. Ovaj pokret koji se, po riječima autora, nadovezao na slobodarske tradicije Ujedinjene omladine srpske, u Vojvodini je predstavljao glavnog mobilizatora omladine u borbi protiv fašizma, za demokratizaciju zemlje i za mir u svijetu.

O naprednom omladinskom pokretu u Sloveniji od 1936—1941. godine veoma iscrpno saopštenje podnio je Pavel Dobrila, saradnik Instituta za zgodovino delavskega gibanja iz Ljubljane. U ovom vremenu i u Sloveniji, kao i u drugim oblastima i pokrajinama Jugoslavije, činjeni su napori u pravcu sprovođenja odluka VI kongresa KOI. Zaključci sastanka Pokrajinskog rukovodstva obnovljenog SKOJ-a, ljeta 1935. godine u Ljubljani, predviđali su učvršćenje i proširenje SKOJ-a, kao i njegovo povezivanje sa radničkom i drugom naprednom omladinom, bez obzira na njeno političko opredjeljenje u zajedničkoj borbi za mir, kruh i slobodu.

Identična osnovna linija razvoja omladinskog pokreta u ovom vremenu očigledna je i u drugim krajevima naše zemlje. Razvitak SKOJ-a i okupljanje omladine na liniji odbrane nacionalne nezavisnosti u godinama 1936. do 1941. godine na Kosovu i Metohiji bio je predmet izlaganja Folić Milutina, saradnika Instituta za istoriju radničkog pokreta Kosova i Metohije u Prištini.

Pod rukovodstvom SKOJ-a, antifašistički pokret koristi se legalnim formama i osvaja u ovo vrijeme pozicije u mnogim društvima i organizacijama — kulturnim, prosvjetnim, sportskim — i na Jugu Srbije. O tome je na skupu govorio saradnik Narodnog muzeja iz Leskovca Hranislav Rakić.

Osnovna karakteristika pokreta napredne omladine u Jugoslaviji u ovom vremenu bila je njegovo puno angažovanje u borbi protiv rastuće fašističke opasnosti, protiv profašističke orijentacije vladajućih režima, a za mir i odbranu nezavisnosti zemlje. Ova pitanja bila su u centru pažnje saopštenja pod naslovom *Napredni omladinski pokret i fašizacija zemlje 1936—1941. godine*, koje je prezentirao skupu Tonči Grbelja, saradnik Muzeja revolucije u Sarajevu.

U kraćem izlaganju, Hajro Kapetanović, jedan od neposrednih učesnika u zbivanjima toga vremena, SKOJ-evac i komunista, govorio je o nekim karakteristikama rada omladine i SKOJ-a u Bosanskoj krajini neposredno pred rat.

S obzirom na to da je za taj period djelatnosti omladinskog pokreta u zemlji u cjelini sačuvano veoma malo osnovne izvorne grade i da najkorišteniju i najbogatiju građu predstavljaju sjećanja, za sve one koji se bave ovim periodom i ovom problematikom interesantan je i važan svaki pisani trag iz toga vremena. Kao jedan od izvora koji mogu upotpuniti naša saznanja o omladinskom pokretu u Jugoslaviji u ovom vremenu, može se koristiti centralni organ Izvršnog komiteta međunarodne omladinske komunističke organizacije (KIM-a) »Internacionala omladine). O sadržaju napisa u ovom časopisu koji se odnose na omladinski pokret u Jugoslaviji u vremenu 1936. do 1941. godine skupu je podnijela saopštenje Dubravka Škarica, saradnik Instituta za istoriju radničkog pokreta u Sarajevu.

Posebno interesovanje među učesnicima skupa izazvalo je saopštenje Milice Bodrožić, saradnika Muzeja revolucije naroda Jugoslavije u Beogradu, o omladinskim organizacijama buržoaskih partija 1936—1941. godine. Poznato je da se prava snaga i uloga jednog pokreta može tek onda shvatiti i objasniti ako se prouči i ispita i suprotna strana fronta. Političke stranke u zemlji nastojale su da nađu podršku u omladini. Ona im je, kako zaključuje Milica Bodrožić, »trebala poslužiti kao oslonac u borbi za vlast ili da se na njoj održe (JRZ), kao i u borbi protiv komunističke omladine«.

U veoma živoj diskusiji u kojoj je učestvovalo više diskutanata pomenuta su neka pitanja i problemi koji nisu bili obuhvaćeni i tretirani u podnesenim saopštenjima — teoretska razmatranja kada se kod nas javlja omladinski pokret, moralni lik članova SKOJ-a prije rata i slično.

Drugi radni dan naučnog skupa (*Antifašistički pokret omladine Jugoslavije 1935—1945. godine*) razmatram je razvitak omladinskog pokreta u periodu rata i revolucije (1941—1945). Nešto veći broj saopštenja (20) pokazao je da se naši istoričari omladinskog pokreta radije opredjeljuju za ovaj period s obzirom na bogatstvo tema i događaja. Gotovo da nema oblasti u zemlji u kojoj se nije nešto posebno

i interesantno desilo što ne bi moglo predstavljati predmet posebnog interesovanja istoričara omladinskog pokreta. Tako su među saopštenjima drugog dana skupa bila podjednako interesantna uža pitanja, kao, na primjer FOČANSKA OMLADINSKA ČETA (Luka Božović, oficir JNA iz Beograda), PRVI KONGRES USAO CRNE GORE (Slavko Stanišić, Istorijski institut Titograd), PRVI KONGRES NOMSM 1944. GODINE (dr Vlado Ivanovski, Institut za nacionalna istorija Skopje), DRUGI KONGRES NOMSM-a (Galena Kuculovska, Institut za nacionalna istorija Skopje), O NEKIM SUKOBIMA SKOJ-a I NAPREDNE SREDNJOŠKOLSKE OMLADINE U MAKEDONIJI SA DENACIONALIZATORSKIM TEŽNJAMA BUGARSKIH OKUPATORA U ŠKOLAMA OKUPIRANE MAKEDONIJE 1941—1944. (dr Rastislav Terzioski, Institut za nacionalna istorija Skopje), IVO LOLA RIBAR — NE SAMO OMLADINSKI VEĆ I VOJNO-PARTIJSKI LIDER (Jozo Petričević, Agencija Tanjuga Zagreb), ORGANIZACIONA STRUKTURA SKOJ-a U JEDINICAMA NOV I POJ (Ljubiša Bošnjak, Vojnoistorijski institut Beograd), RADNE BRIGADE KAO SNAŽNI EKONOMSKI FAKTOR NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE U PODGRMEČU (Hajro Kapetanović, Savezna skupština Beograd), OMLADINSKE PARTIZANSKE ČETE LIKE U 1942. GODINI (Milan Obradović, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske Zagreb), kao i kompleksnije teme koje vremenski obuhvataju duži period i prostorno jedno kompaktnije području, kao, na primjer, SKOJ i USAOJ NA KOSOVU I METOHIJI 1941—1945. GODINE (Folić Milutin); SKOJ I OMLADINA U ISTOČNOJ SRBIJI TOKOM OSLOBODILAČKOG RATA 1941—1944. GODINE (Dragoljub Petrović, Institut za savremenu istoriju u Beogradu), STVARANJE PRVIH ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKIH OMLADINSKIH SAVEZA 1941. GODINE U JUGOSLAVIJI (Brana Kovačević, Savezni odbor SUBNOR-a Beograd).

Doprinos omladine Jugoslavije pokretu otpora u Italiji rad je Vedovato Sergia (Istorijski institut pokreta otpora provincije Novara), koji je u njegovoj odsutnosti pročitao skupu drugi gost iz Italije, Romolo Gobbi Storico (Istorijski institut pokreta otpora Pijemonta, Torino). O učešću makedonske omladine u grčkom pokretu otpora, veoma iscrpno i interesantno saopštenje podnio je Todor Simovski iz Instituta za nacionalna istorija Skopje. Pažnju su pobudila i dva saopštenja čija je sadržina nešto specifičnija — MORALNI LIK ČLANA SKOJ-a U NOR-u I REVOLUCIJI (Milan Miladinović, profesor iz Beograda), i VASPITNA FUNKCIJA SKOJ-a U NOR-u (Gojko Babić, Filozofski fakultet u Sarajevu). U prvom saopštenju autor je na bogatstvu primjera iznio osnovna moralna svojstva članova SKOJ-a u revoluciji: humanizam, hrabrost, drugarstvo, poštenje, disciplinovanost itd., a kao činioce izgradnje moralnog lika autor je istakao veliku i dominantnu ulogu KPJ, kolektive — aktive SKOJ-a i vojnih jedinica, ideologiju marksizma — kao teoriju i kao vaspitni činilac, partijsku i skojevsku štampu i naprednu literaturu i dr.

O vaspitnoj funkciji SKOJ-a Gojko Babić je govorio kao o značajnom integralnom dijelu opšte i svakodnevne aktivnosti i rada skojevskih organizacija i članova SKOJ-a. »Adekvatna kombinacija oblika i metoda uslovljavala je dinamičan i efikasan vaspitno-obrazovni rad, a to je omogućavalo formiranje svjesne, kreativne, borbene, primjerne i požrtvovane ličnosti skojevca i omladinaca«.

O čitavom ovom periodu razvoja i djelatnosti omladinskog pokreta kroz dokumentaciju veoma iscrpno i znalački je informisao ovaj skup saradnik Muzeja revolucije u Sarajevu Dušan Kojović, u svom saopštenju OMLADINA JUGOSLAVIJE U EKSPOZICIJI MUZEJA REVOLUCIJE BiH SARAJEVO.

Rezultate svojih istraživanja o pokušaju Draže Mihailovića da formira Ravnogorsku omladinu u Crnoj Gori naučnom skupu je izložio Radoje Pajević, saradnik Istorijskog instituta iz Titograda. On je govorio o Mihailovićevoj zamisli u pogledu organizovanja i vaspitanja omladine u militarističkom duhu — Jugoslovenskoj Ravnogorskoj omladini (JURAO), o prvoj četničkoj omladinskoj konferenciji za Crnu Goru, Boku i Sandžak u Šahovićima 30. 11, 1. i 2. 12. 1942. godine i njenim zadacima, o Drugoj četničkoj Ravnogorskoj konferenciji u Kolašinu 4. 12. 1942. godine i pokušajima sa formiranjem omladinskih vojnih jedinica. Svi ovi pokušaji, po riječima Pajevića, završeni su neuspjehom.

Saradnik Instituta za savremenu istoriju u Beogradu Petar Kačavenda, podnio je uvodni referat OSNIVANJE USAOJ-a — PRVE SVEOPŠTE OMLADINSKE ORGANIZACIJE U JUGOSLAVIJI, koji je tematski obuhvatio aktivnost SKOJ-a i omladine u vrijeme priprema i pokretanja oružanog ustanka 1941. godine, preko stvaranja nacionalnih omladinskih saveza 1941. i 1942. godine, do Osnivačkog kongresa USAOJ-a koji je imao veliki značaj za dalji razvoj i jačanje jedinstva cjelo-

kupne jugoslovenske omladine i njen dalji doprinos oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije.

Iako je i drugi dan rada Skupa težište trebalo biti na diskusijama i otvaranju još nenačetih problema, zbog dužine i velikog broja podnesenih referata i saopštenja za to nije ostalo vremena. I pored toga, naučna vrijednost podnesenih referata i saopštenja učinila je da je ovaj prvi skup predstavljao zaista uspio skup naučnih radnika u oblasti istraživanja omladinskog pokreta u zemlji u ovom vremenu koji je dao i prve rezultate i otvorio nova pitanja i nove zadatke na ovom planu. Ovo je, istovremeno, bio dokaz da se prilićan broj mlađih naučnih radnika opredijelio za proučavanje istorijske problematike vezane za omladinu i njen pokret u jednom od najznačajnijih perioda istorije naših naroda i narodnosti i da će buduća, još intenzivnija istraživanja u dogledno vrijeme, vjerovatno, omogućiti pisanje jedne sveobuhvatnije istorije omladinskog pokreta u zemlji 1936—1945. godine.

Već ovi prvi prilozi štampaće se u zajedničkom zborniku, koji će biti objavljen tokom 1970. godine, čime će se omogućiti svim zainteresovanim stručnjacima i široj čitalačkoj publici da nađe za sebe ponešto značajno bilo zbog upotpunjavanja vlastitih istraživanja ili kao zanimljivu i poučnu literaturu o stremljenjima i borbi mladih generacija koje su živjele i djelovale u jednom od najburnijih perioda naše novije istorije.

Dubravka ŠKARICA